

CATHERINE MERRIDALEOVÁ

LENIN

VE

V L A K U

ARGO

CATHERINE MERRIDALEOVÁ

LENIN VE VLAKU

Z anglického originálu *Lenin on the Train* vydaného
v roce 2016 nakladatelstvím Penguin Random House UK,
2017, přeložila Daniela Orlando.

Vydalo nakladatelství Argo, Milíčova 13,
130 00 Praha 3, argo@argo.cz, www.argo.cz,
roku 2018 jako svoji 3475. publikaci.

Obálku podle grafického návrhu Toma Etheringtona
zhotovilo Studio Marvil.

Odpovědný redaktor Martin Nodl.

Technický redaktor Milan Dorazil.

Sazba Studio Marvil.

Vytiskla Těšínská tiskárna.

Vydání první.

ISBN 978-80-257-2372-2

Naše knihy distribuuje knižní velkoobchod KOSMAS.
sklad: KOSMAS s.r.o. Za Halami 877, 252 62 Horoměřice
tel.: 226 519 383, fax: 226 519 387
e-mail: odbyt@kosmas.cz; www.kosmas.cz

Knihy je možno pohodlně zakoupit v internetovém knihkupectví
www.kosmas.cz

1. TEMNÉ SÍLY

„Dnes ministrem – zítra bankéřem; dnes bankéřem – zítra ministrem. Na válce vydělává hrstka bankéřů, která vládne celému světu.“

V. I. Lenin

Britský důstojník Samuel Hoare odjížděl do Ruska v březnu 1916. Revoluční socialismus byl tím posledním, co ho zajímalo. Kdyby se ho někdo zeptal, nejspíš by zamumlal, že chtěl být vojákem (po vyhlášení války Německu byl mezi prvními, kdo se hlásili k norfolkskému jezdeckému pluku), ale nástup do činné služby v jeho případě vylučovala celková tělesná slabost. Místo toho ho ve věku šestatřiceti let naverboval sir Mansfield Smith-Cumming (legendární „agent C“), aby pracoval pro britskou tajnou službu SIS v hlavním městě Ruska Petrohradu.¹⁾ Zatímco ostatní příslušníci jeho společenské vrstvy bojovali v zákopech, Hoare se vzdělával ve špionáži, cenzuře a šifrování. Nejspíš experimentoval i s převleky. Jeho nový šéf na nich byl závislý a dával si je šít u Williama Berryho Clarksona, který provozoval prodejnu divadelních potřeb ve Wardour Street v Soho.²⁾

Hoare byl pověřen nelehkým úkolem. Měl zjistit, zda ruští spojenci Británie dodržují svou část dohody o válečné obchodní blokádě Německa. Britům na tom obzvláště záleželo, protože doufali, že po vyhrané válce proniknou na ruský trh. Mezitím se také vynořily obavy, že zbylé obchodní vazby mezi Ruskem a Německem by mohly sloužit jako zástěrka pro špionáž a možná i sabotáž. Hoare měl monitorovat složení ruského dovozu, obchodníky, trhy i veškeré stížnosti na nedostatek zboží ve spolupráci s chaotickým ruským výborem pro omezení obchodu s nepřítelem.³⁾ Jeho dalším úkolem v ruské metropoli bylo důkladně a kriticky prozkoumat fungování britské rozvědky, což sice může budit dojem vojenské záležitosti, ale i v tomto případě měl mít na paměti obchodní perspektivu. „Pevné postavení v Rusku,“ jak Hoarovi před odjezdem vysvětlil ředitel ruské sekce v Londýně Frank Stagg, by se mohlo stát zdrojem „podkladů nutných k naservírování nejednoho chutného sousta nejen britské vládě,

ale i významným zájmovým uskupením v londýnských finančních a obchodních kruzích“.⁴⁾

Byla to práce vyžadující takt. Už jen proto, že pravými odborníky na Rusko byli Francouzi, kteří se před několika desetiletími etablovali u carského dvora nejen jako obchodní a investiční partneři, ale i jako dodavatelé šampaňského a svrchované autority v otázkách módy. Francouzští důstojníci měli nejlepší kontakty v řadách ruské tajné služby. Britům to do jisté míry přišlo vhod, protože Británie a Francie byly spojenkyne spjaté vzájemně i s Ruskem prostřednictvím řady mírových smluv zvaných Trojdhoda. V roce 1916 však už toto spojení tak úplně nepostačovalo. Titíž Francouzi budou koneckonců představovat konkurenci, až naděje okamžik, kdy britští vývozcí začnou pronikat do poválečné carské říše.

Ředitele tajné služby však momentálně trápila řada naléhavějších problémů spojených s Ruskem. Od samého počátku totiž vznikaly třenice mezi jeho agenty a britským vojenským atašé, plukovníkem Alfredem Knoxem, přičemž major Archibald Campbell, kterého tajná služba původně nasadila do ruské šarády, byl nedávno odvolán po hotové záplavě stížností.⁵⁾ Britský velvyslanec sir George Buchanan byl navíc staromódní a upjatý muž toho typu, jemuž se tajné akce hnusily ze zásady. „Došlo k potížím v důsledku meziresortních sporů ohledně přesné pozice tajné služby v oficiální hierarchii,“ jak to vyjádřil Hoare s typicky anglickou zdrženlivostí.⁶⁾ Jako poslanec a baronet měl ale ideální kvalifikaci k vyřešení vzniklé patálie.

Nový špion se musel dopravit na pracoviště po vlastní ose. Hoare si zamluvil kajutu na palubě norského parníku *Jupiter*, který se plavil z Newcastleu. Mezi cestujícími, kteří se choulili v mlze jako hejno exotických ptáků, byla i skupinka francouzských návrhářů mířících do Ruska v doprovodu modelek. Byl to riskantní podnik, jelikož plavební dráha byla terčem zájmu německých ponorek. Když *Jupiter* vyplouval z ústí řeky Tyne, všichni upírali zrak do vln. Plavba však tentokrát proběhla bez komplikací a Hoare se v pořádku vylodil v norském přístavu Bergen spolu s řadovými úředníky, podnikateli, pašeráky a manekýnami. Odsud pak pokračoval do hlavního města Norska Kristianie (Oslo), kde přeseďl na lůžkový vlak do Stockholmu.

Hoare musel cestovat skandinávskými zeměmi „v civilu (...) s mečem schovaným v pouzdru na deštník“.⁷⁾ Jako důstojník ve službách válčící mocnosti mohl skončit ve vazbě, kdyby ho policie přistihla v neutrálním

Švédsku, snad alespoň teoreticky. V praxi zjistil, že ve Švédsku se to hemží špióny, i když vítání tu zřejmě byli jen ti němečtí. Až při návštěvě u britského velvyslance ve Stockholmu sira Esmého Howarda však pochopil, jak těkávé ovzduší zde nyní panuje. Na Švédsko těžce dolehlo embargo na válečný obchod s Německem. Potraviny i pracovní příležitosti byly čím dál vzácnější, když si britské námořnictvo začalo osobovat právo rozhodovat o nákladu přepravovaném nejen loděmi válčících stran, ale i neutrálních států. Děti se musely obejít bez léků, podnikatelé bez šeků a obchodníci bez odbytišť pro stavební dříví, obilí a železo. Značná část švédské vládnoucí elity se přikláněla k myšlence paktu, či dokonce spojenectví s Německem.⁸⁾ Baltské moře koneckonců obě země spíš spojovalo, než rozdělovalo. Hoare si po příchodu do stockholmského Grand Hotelu pověsil kožich na věšák a pobaveně sledoval, jak se k němu vzápětí přitočil německý agent, aby prošacoval kapsy.

Cestou na sever sahal po kožichu čím dál častěji. Ze Stockholmu pokračoval do odlehlého švédského Norrlandu, divokého kraje, o který se sámští lovci dělili s losy, polárními liškami a medvědy. „Všechno to bude jistě zajímavé, ale studené,“ jak poznamenal spisovatel Arthur Ransome, když putoval po stejné trase.⁹⁾ Hoare byl však poslancem za londýnský obvod Chelsea, a tudíž cestoval celou dobu ve vagonu první třídy. „Jízda byla klidná a jednotvárná,“ zapsal si. „Maximální rychlost vlaku byla v jednom úseku omezena na 10 km za hodinu a na jednotlivých nádražích byl k dispozici dostatek času na vynikající teplá jídla.“¹⁰⁾ Jednou z těchto zastávek byl botnický přístav Luleå ležící skoro tisíc kilometrů severně od Stockholmu, kde se nakládala železná ruda vytěžená u Kiruny a Gallivare. Hoare věděl, že velitel britské ponorky, kapitán Cromie, zde o rok dřív na podzim potopil mnoho švédských lodí porušujících blokádu, z nichž každá převážela v nákladovém prostoru tisíce tun železa určených pro Německo.¹¹⁾

Byla to choulostivá situace pro jakéhokoli britského důstojníka a Hoare mířil do nejdivočejšího města široko daleko. Jeho trasa nefigurovala v žádném z předválečných jízdních řádů, protože trať byla položena až v létě roku 1915. Arthur Ransome, který cestoval do Ruska, když ještě železnice končila v Karungi, si vybavoval, že závěrečný úsek na švédské straně zahrnoval „jízdu saněmi v krátkém zimním dni, při níž jsem ležel natažený na saních, zahříváný dobráckým Laponcem, který mi seděl na břiše, když jsme svištěli stopou ve sněhu a po zamrzlé řece k Torniu na finských hranicích“.¹²⁾ Samuel Hoare mohl o patnáct

měsíců později volně dýchat v relativním pohodlí vlaku šinoucího se mezi hradbami zčernalého sněhu a pozorovat kostry stromů, které se matně rýsovaly za oblačky páry. Poslední úsek cesty ohlásily nespočetné dřevěné bedny naskládané ve vysokých stozích na každé zastávce, po nichž následovaly soby tažené saně a šedovlasí pánové v zimnicích. Hoare právě dorazil do pohraničního městečka Haparanda, které ovládalo nejdůležitější pozemní trasu vedoucí z Evropy do Ruska a dál do Šanghaje.

Nezdržoval se prohlídkou pamětihodností. Mohl probádat zamrzlé mokřady, kde se přepravy s nákladem ze Spojených států, Británie, Dánska, Francie i samotného Švédska vršily do provizorních ulic a náměstí tvořících regulérní nové město. Mohl zajít do některého z místních barů, poslouchat novinky ze tří kontinentů naráz a sledovat, jak rybáři a vozkové sobích spřežení tráví volný čas. Ruský politik Pavel Miljukov, který Haparandou projížděl o několik měsíců později v opačném směru na služební cestě do Londýna, si odsud odvezl snímky půlnočního slunce pořízené fotoaparátem značky Kodak.¹³⁾ Revolucionář a aktivista Alexandr Šlapnikov, který využíval pohraniční přechod tak často, že znal všechny bezpečné úkryty v okruhu několika kilometrů, žasl nad polární září na zimní obloze. Na Hoara však jako na pravého Angličana udělalo největší dojem počasí. „Vše zářilo oslnivou bělí ve žhavých paprscích slunce,“ vzpomínal později. „Sníh byl bez poskvrnky a bílé kožešinové čepice švédské vojenské posádky dostávaly v tom světle žlutý nádech.“¹⁴⁾

Ruská pohraniční základna v Torniu působila po Haparandě bezútesně. Většina nově příchozích trávila dlouhé hodiny čekáním v budách sloužících jako kontrolní stanoviště carských pohraničníků. Hoare mířil do Ruska v oficiální záležitosti a ve městě byl skoro určitě alespoň jeden britský rozvědčík v utajení, jenže nový špion agenta C na sebe přece nemohl upozornit tím, že by vyradil svou hodnost. Arthur Ransome se po několika únavných střetnutích naučil ohánět dopisem na papíru s výrazným vodotiskem, a přestože ve skutečnosti šlo o upomínku kvůli nevráceným knížkám z londýnské městské knihovny, podpis vrchního knihovníka dr. Charlese Theodora Hagberga Wrighta byl tak impozantní, že i ten nejpřísnější byrokrat začal při jeho spatření podlézavě poklonkovat.¹⁵⁾ Většině ostatních cestovatelů postrádajících Ransomovu vynalézavost naskakovala při vzpomínce na pobyt v celních budovách husí kůže. Hoare byl nucen čekat tak dlouho, že skupinka

ruských vojáků mezitím uspořádala taneční představení v naději, že vymámí z přihlížejících pár drobných. Připadalo mu, že tam strávil snad celý věk, než mu konečně orazítkovali doklady a neobratně napřechovali věci zpátky do zavazadel, aby mohl nastoupit do finského vlaku mířícího na jih.¹⁶⁾

Trať se opět zúžila na jednokolejku. Vlak se pomalu šinul v oblaku popela, protože lokomotivy na této trase jezdily od začátku války na dřevo místo uhlí. Jakmile někdo zapomněl zavřít okno, celé kupé pokryl nános popílku. Kvůli šedivému dýmu a páře nebyla vidět ani proslulá finská jezera. Dny se rychle dlužily, ale když vlak konečně dorazil k pohraničnímu přechodu Běloostrov, už byla tma. Hoare musel čelit dalšímu kolu prohlížení dokladů a nesrozumitelných povelů, aby mohl být vpuštěn z finské provincie do Ruska jako takového. Na hlavní konečné zastávce v severní části Petrohradu – Finském nádraží – vystoupil o půlnoci, uválený a vyjevený jako venkovan. Nástupiště i příjezdová hala byly spoře osvětlené a prakticky liduprázdné.¹⁷⁾ Vyčerpaného Hoara se na okamžik zmocnila panika, než rozeznal důvěrně známou britskou uniformu přiděleného šoféra. Za několik minut už Samuel Hoare seděl v autě se zavazadly bezpečně uloženými v kufru a krátký střet s barbarstvím měl konečně za sebou.

Projet dělnickou čtvrtí u nádraží netrvalo dlouho. Za řekou (šírokou a stále ještě napůl zamrzlou) zamířili k palácové čtvrti a hotelovému lůžku. Prozíravý diplomat se příbytkům a pracovištím obyčejných lidí raději vyhýbá. Hoare měl k tomuto závěru dospět v následujících dnech, během nichž pronikal do pravidel dvorské etikety a problémů spojených se sháněním spolehlivé služby. Dorazil do Petrohradu, aby zde zahájil své působení v „nové, tajné a velmi mlhavé“ britské rozvědce.

* * *

V roce 1916 žily v Petrohradu více než 2 miliony obyvatel, k nimž po vypuknutí války přibýly semknuté zástupy migrujících dělníků a uprchlíků.¹⁸⁾ Město vybudované v deltě řeky Něvy přímo vybízelo k sociální segmentaci. Chudí se vesměs usazovali v továrních čtvrtích, které vyrostly kolem obřích nových kovoobráběcích a zbrojních závodů. Ulice kolem Finského nádraží vedly k úzkým dvorkům a slepým oknům, jelikož zde na tzv. Vybořské straně sídlily strojírenské a kovoobráběcí

závody firmy Erikson, továrny firem Nobel a Nový Lessner, které se specializovaly na výrobu zbraní a výbušnin, přádelna a tkalcovna Starý Sampson a také několik velkých oceláren. Jižně od řeky se ve východní části města rozkládala čtvrt' Ochta, domov státní továrny na výbušniny a závodu na výrobu střelného prachu, zatímco na jihozápadě se tyčil rozlehlý tovární areál firmy Putilov, která zaměstnávala desetitisíce dělníků a kromě těžkých zbraní vyráběla i kolejnice a železniční vagony. Průmyslová výroba představovala v předválečných letech zlatý důl pro spekulanty, ale investice do bydlení pro zaměstnance a zaměstnankyně už nepůsobily tak lákavě.¹⁹⁾ Z venkova se sem však bez ohledu na bídné životní podmínky dál stahovaly davy zájemců o práci.

Ostatní občané Petrohradu, ti, kteří měli vlastní kočár a abonent-skou loži v divadle, bydleli na jižním konci Vasiljevského ostrova, na nábreží Petrohradské strany a v lepších čtvrtích v okolí Zimního paláce. Prostorné byty bohatých klientů se nacházely v prvních patrech vysokých domů lemujících síť petrohradských kanálů, zatímco levnější sklepní a podkrovní byty byly dostupné širokým vrstvám obyvatelstva od živnostníků po neúspěšné spisovatele. Zámožní jedinci však obecně udržovali styk s drsnějšími čtvrtěmi převážně prostřednictvím služebnictva, šoferů a vrátných. Velkolepá hlavní třída Něvský prospekt byla místem, kam se chudina bez volebního práva vydávala jen málokdy. Petrohradský gubernátor mohl během nepokojů (jako byla například revoluce v roce 1905) nařídít zdvižení mostů a proměnit Něvu v jeden velký vodní příkop, který odřízl skoro všechny nechvalně známé čtvrtě od zbytku města. Škoda jen, že v blízkosti Něvského prospektu muselo být postaveno hlavní vlakové nádraží a že za palácovými budovami byly vidět továrny. Pro potížiisty se však vždycky dalo najít místo v celách Petropavlovské pevnosti nebo vězení Krestyj, které tvořily nepřehlédnutelnou součást majestátního nábreží.

Britské velvyslanectví zabíralo značnou část Saltykovova paláce, jinak též známého jako Palácové nábreží 4. Budova se honosila úchvatnou polohou v těsné blízkosti Zimního paláce a strhujícím výhledem přes řeku na zlatou věž Petropavlovské pevnosti. Velvyslancova dcera Meriel Buchanan později napsala, že velvyslanectví bylo „obrovský dům, prostorný a nesporně útulný, ale krásy v sobě neměl ani co by se za nehet vešlo“.²⁰⁾ Nejpozoruhodnější na něm bylo velkolepé schodiště a taneční sál, obojí s okny obrácenými k řece. Kancelář však byla neprakticky umístěná a velvyslanectví se dělilo o palác se staříčkou kněžnou Annou

Sergejvnou Saltykovovou, která bydlela v zadním traktu i se služebnictvem a upovídaným letitým papouškem.²¹⁾

Hoare se potřeboval co nejdříve setkat se svými muži, ale diplomatická rovina jeho mise – urovnání meziřesortních sporů – závisela na včasné návštěvě u velvyslance. Sir George Buchanan byl od roku 1910 londýnským člověkem v Rusku, kde si vybudoval pověst nejspolehlivějšího a nejzkušenějšího diplomata v Petrohradu. Jeho kouzlu brzy propadl i Hoare. „Kdybych měl namalovat portrét britského velvyslance,“ vzpomínal později, „nakreslil bych sira George Buchanana. Distinguovaného, nestranného, spíš zdrženlivého a pohledného stylem, který byl na vrcholu popularity před dvaceti lety.“²²⁾ Na tomto hodnocení se shodoval i Robert Bruce Lockhart, který pomáhal siru Georgovi ze své moskevské kanceláře a poznamenal si, že „jeho monokl, jeho jemně cizelované rysy a krásná bělošedá kšice mu dodávaly vzezření herce v úloze diplomata“.²³⁾ William Somerset Maugham udělal ze sira George sira Herberta Witherspoona v povídkové sbírce *Ashenden*, která vycházela z jeho špionážního působení za války, a vyhradil mu čestné místo v čele stolu jako baronetovi v jednom z nejvelebnějších anglických zámků. Méně shovívavý návštěvník si však vybavoval „odměřenost, z níž by přeběhl mráz po zádech i lednímu medvědovi“.²⁴⁾

Buchanan sice přistupoval ke špionům skepticky, každopádně však hodlal dosáhnout toho, aby Rusko pokračovalo v boji za vítězství spojenců ve světové válce.²⁵⁾ Za tímto účelem byl ochoten podat prst skoro každému čertovi, kterého mu poslali z Londýna, a Hoare se stal pravidelným hostem na ambasádě, kde mu dělala společnost velvyslancova manželka lady Georgina, jeho dcera Meriel a přinejmenším jedna popudlivá siamská kočka. Hoare také večerel s jedněmi z nejzářivějších hvězd evropského diplomatického nebe, jako byli francouzský velvyslanec Maurice Paléologue nebo italský ambasador, markýz André Carloti di Riparbella. Diplomatický zástupce Spojených států David R. Francis sice dával přednost pokeru před Buchananovým klaretem a bělostným prostíráním, ale stále zde byla spousta zajímavých britských pracovníků, s nimiž se Hoare mohl stýkat.²⁶⁾ Ti byli nejčastěji k zaštištění v sekretariátu na první podestě schodiště, kde trojice mladíků v oblecích z česané vlny trávil většinu dne přepisováním, šifrováním a luštěním zpráv. Museli se obejít bez ruské sekretářky, protože utajení bylo i mezi spojenci záležitostí prvořadého významu. „Celé to budilo dojem písárny

a telegrafní stanice obsluhované absolventy prestižní internátní školy,“ vybavoval si Lockhart.²⁷⁾

Hoarovu kancelář od ní dělila svižná procházka po Palácovém nábreží směrem na západ. U Zimního paláce, rozlehlé stavby se štukovou omítkou v tklivém vínovém odstínu čítající 1 500 místností, se odbočovalo doleva. Následovalo Palácové náměstí lemované dalšími barevně sladěnými budovami připomínajícími obří bifteky, v nichž sídlily nej důležitější vládní úřady včetně hlavního štábu ruské armády. Zde se v několika místnostech úplně nahoře tísnila kancelář britské vojenské rozvědky, dodatečně nastěhované po francouzské výzvědné službě, která se usadila hned vedle. Dům byl sice situován příhodně, ale Hoare si na něj nikdy nezvykl. „Tím nejhezčím na něm bylo průčelí, jak už je v Rusku zvykem,“ stěžoval si. „Za budovou generálního štábu se rozkládala změt páchnoucích dvorků a rozbahněných průchodů, které nám ztěžovaly přístup k budově a ohrožovaly naše zdraví.“²⁸⁾

Hoare však nepřijel proto, aby obdivoval Rastrelliho paláce. Když se pouštěl do práce v té nevětrané místnůstce, musel se smířit se zarážející cizotou Ruska. Věčné formality, s nimiž se v hlavním městě potýkal na každém kroku, ho navzdory pruděrní anglické výchově unavovaly. Ještě že Švédové nenašli jeho meč. Teď se od něj čekalo, že ho bude nosit i v práci. Dalším nemilým překvapením bylo zjištění, že Rusové nemají jednotnou tajnou službu, s níž by mohl spolupracovat. Generální štáb, velení jednotlivých armádních složek i ministerstvo námořnictva místo toho měly každý své rozvědky, mezi nimiž vládla tak ostrá konkurence, že na Hoara už nikdo neměl moc času. O něco efektivnější síť provozovalo ministerstvo vnitra a také Nejsvětější synod, které se však odmítaly dělit o informace s cizincem. „Nikdo jiný nebojoval ve válce tak jako my,“ poznamenal si zklamáný Angličan. „Lidé v Londýně (...) přistupovali k Zimnímu paláci jako k ruské obdobě Whitehallu,“ ale ruský válečný program byl stejně zmatený jako neoblíbený.²⁹⁾

Možná by se dozvěděl víc, kdyby věnoval více pozornosti personálu pracujícimu ve stísněné kanceláři u říčky Mojky. Náměstkem ředitele výzvědné služby byl tehdy major Cudbert Thornhill, indický veterán „zběhlý v zacházení s kulovnicí, katapultem, brokovnicí i foukačkou“. ³⁰⁾ V létě šestnáctého roku, kdy se Hoare chopil řízení britské tajné rozvědky, byl ale Thornhill přeložen do funkce vojenského atašé. Hoarovi po tomto přesunu zůstala malá skupinka nadšenců, jimž měl teoreticky velet. Poručíci Stephen Alley a Oswald Rayner mluvili plynně rusky

a měli v hlavním městě rozsáhlé styky. Kapitán Leo Steveni, který předtím pracoval u Thornhilla, pomáhal shromažďovat bojové údaje včetně informací o německé námořní strategii.³¹⁾

Střety s vojenským atašé plukovníkem Alfredem Knoxem byly zpočátku nevyhnutelné. Knox totiž podle jednoho ze zaměstnanců velvyslanectví představoval „pravou ruskou spojku“ Británie.³²⁾ Sám Knox se k tomuto názoru hrdě hlásil a choval se, jako by znal Rusko lépe než celý zbytek britské kolonie dohromady. Jeho ulsterský původ byl ale považován za nevyhovující a bránil i jeho převelení na vrchní velitelství carských ozbrojených sil (*Stavka*), kde místo toho působil neschopný sir John Hanbury-Williams.³³⁾ Atmosféra byla tak hustá, že by se dala krájet, ale nepočtenému osazenstvu se každopádně podařilo v měsících předcházejících Hoarovu příjezdu povznést nad vzájemné neshody a nashromáždit spoustu informací prvořadého významu včetně údajů, jak později uvedl Steveni, které v roce 1915 umožnily britským lodím odrazit část německého Širokomořského loďstva u Dogger Banku.³⁴⁾

Hoare s postupem času zjistil, že zbytek britské kolonie nemá daleko k oxfordské fakultě, kterou někdo omylem založil v Petrohradu. Patřila k ní hrstka akademiků i výřečnější parta spisovatelů, z nichž mnozí si vydělávali na živobytí psaním článků do britských novin. Byl mezi nimi i Arthur Ransome, ale nejsvráznější postavičkou byl jazykovědec, esejista a dopisovatel tří periodik Harold Williams, který se oženil s význačnou liberální aktivistkou Ariadnou Tyrkovou. Přes manželku, Buchananem označenou za „ženu s pokrokovými názory“, se znal skoro se všemi osobnostmi petrohradské politické scény. „Byl to takový tichý pán,“ napsal o něm Arthur Ransome, „a velice laskavý. Myslím, že snad ani nemohl mít žádného nepřítele.“³⁵⁾ Pokud Knox spojoval velvyslanectví s Ruskem a především také s ruskou armádou, Williams byl jeho spojkou v řadách právě vznikající petrohradské politické třídy, kritiků a reformátorů, kteří toužili po zavedení moderního ústavního zřízení.

* * *

Hoare začal brzy propadat zoufalství. Zatímco Alley a jeho přátelé pokračovali v tajných aktivitách, Hoara oslovil představitel ruské pravoslavné církve, který se dožadoval jeho pomoci v otázce nedostatku svíčkového vosku. Německá firma Stumpf před vyhlášením blokády na válečný obchod zásobovala ruské kostely 13,5 tunami parafínu ročně;

politici sice pozastavili přísun, ale věřící stále potřebovali zapalovat svíčky při modlitbách. Na blokádu (a nepřímou tedy na Británii) se sva- lovaly i další temné stránky každodenního života v Rusku. Hoarovi se nakonec podařilo zajistit dodávky vosku přes přístav Archangelsk, ale celý stát rozjasnit nedokázal. Petrohradská divadla byla poloprázdná, obchody tonuly v šeru a veškerý hovor se točil kolem špatných zpráv a ještě horších vyhlídek. „Většina mužů a žen, díky nimž byla ruská metropole před válkou tak znamenitým městem, byla na frontě a lidé disponující omezenými prostorami i financemi si prakticky nemohli dovolit pořádat společenské akce.“³⁶⁾

Hoare sám měl problémů až až, jelikož nájmy šly v uplynulých měsí- cích prudce nahoru. I sira George Buchanana znepokojilo zjištění, že někteří jeho zaměstnanci včetně ženatých mužů s rodinami se přestěho- vali do hotelových pokojů, protože už si nemohli dovolit platit přemrš- těné nájmy ve svých někdejších domovech. Ceny základních komodit vzrostly tak rychle, že z diplomatického platu se pomalu nedalo vyžít. Maurice Paléologue si v září 1916 zapsal do deníku, že dříví a vejce jsou nyní čtyřikrát dražší než předloni a máslo dokonce pětikrát.³⁷⁾ Zůstávalo záhadou, jak si s tím měli poradit ruští dělníci. Dlouhé fron- ty – Hoare v nich viděl „šedé ženušky“ – před obchody s potravinami byly už v roce 1916 nedílnou součástí městské krajiny a mezi lidmi panovala tak nevraživá nálada, že začaly kolovat fámy o protiválečném citění rozdmýchávaném německými agenty.³⁸⁾ Všichni se museli uskrov- nit. Hoare zaměstnával anglického sluhu, který pro něj pracoval každý den, ale míval po ruce dvě náhradní livreje, aby mohl po večerech stří- davě vypomáhat při slavnostních večerích pořádaných britským nebo francouzským velvyslanectvím.

Za války samozřejmě trpěly všechny země, ale Rusko budilo dojem, že trpí ze všech nejvíc. Zatímco Londýn si představoval, že problémy se dají vyřešit zvýšeným přísunem zbraní a poskytnutím dalšího úvěru ruské burze, v Petrohradu bylo všem na první pohled jasné, že dobrá vůle a dovoz nebudou stačit. Nic nefungovalo podle potřeb, od dopravy a dodávky uhlí až po policii a generální štáb carské armády. Politická mašinerie přešlapovala na místě, sabotovaná carem, carevnou a čímsi, v čem nyní někteří rozeznávali promyšlený německý komplot usilující o podkopání samotného Ruska. „Nebyla v tom žádná řídicí vůle, žádný plán, žádný systém, a ani nemohly být. [...] Svrchovaná moc (...) byla v zajetí zhoubných živelů,“ komentoval to tehdy jeden přední politik.³⁹⁾

1.

2.

3.

4.

1. Sir Samuel Hoare v roce 1917.

2. Generálmajor sir Alfred William Fortescue Knox.

3. Sir George William Buchanan na fotografii Waltera Stonemana z roku 1918.

Ruské martyrium ho šokovalo, zdrtilo a připravilo o několik let života.

4. Francouzský velvyslanec Maurice Paléologue.